

njegova svojstva, naoko često beznačajna, znači počesto postići u izrazu upravo onu potrebnu određenost, koju čovjek katkad tako beznadno traži.

Analizu svojih starijih tekstova vršili su neki poznatiji hrvatski pisci, među ostalim Vladimir Nazor i A. B. Šimić. Isporedba njihovih spisa iz različitih razdoblja njihova stvaranja pokazuje, koliko im je to koristilo. Slijediti u tome njihov primjer znači koristiti i sebi i književnosti, a : općem stanju naše pismenosti.

IZ NAJNOVIJE HISTORIJE NAŠEGA PRAVOPISA

Uz Beličev Pravopis srpskohrvatskog književnog jezika (1950/2)

Stjepan Ivšić

Čitaoci su našega lista već čuli značenje ovoga znatnog djela našega jezičnog prvaka, što ga je izrekao Ljudevit Jonke u svojem prikazu (v. Jezik I, 124—7), i neke napomene o akcentuaciji primjera u Rečniku uz Pravopis, što ih je iznio Bratoljub Klaić (v. Jezik I, 135—9, i II, 10—13). Iz ta dva prikaza mogli su saznati, da ovo posljednje (četvrto) izdanje Beličeva Pravopisa ima i za nas, koji pišemo (i)jekavski i koji se uglavnom držimo Brozovih pravopisnih pravila, veći interes nego predašnja, jer ga je prof. Belić udesio i za (i)jekavce : jer je riječi u Rečniku akcentovao ne samo u osnovnom obliku, nego i u njihovim promjenama.

Ako mi prilike dopuste, u drugom ću se članku obazreti na te dvije važne novine u Beličevu Pravopisu, a u ovom želim osvijetliti samo neke momente, koji se tiču samoga postanja i sudbine t. zv. sporazumnog ili dogovornog pravopisa, što su ga 1930. godine u svojim Pravopisima kodificirali Belić i Boranić. O jednom je i drugom prof. Belić u posljednje vrijeme dosta govorio i u novinama i u »Našem jeziku«; ja znam za tri članka. Zato mislim, da će biti dobro, da i čitaoci našega lista čuju o tome nešto detaljnije.

U »Predgovoru« (na str. 5.) i ispred Rečnika (na str. 123.—7.) pisac je po običaju kazao, kako je izradio ovo »novo, dopunjeno i ispravljeno izdanje«. Što je tu ukratko izneseno, to je prof. Belić popunio u razgovoru s jednim dopisnikom »Borbe« u broju od 21. XII, 1952. u članku pod natpisom »Vuk Karadžić nam je pokazao pravi put«. Kako je prof. Belić u svoj pravopisni rječnik unio dosta naporednih oblika i akcenata, mislio je, da će biti dobro, da taj svoj postupak i opravda, pa je tu i, još iscrpnije, u članku »Oko jezika i pravopisa« u »Našem jeziku« (IV, 1952, 75—82) kazao, da je radio onako, kako treba da radi

pravi gramatičar, čiji posao nije, da išta u jeziku samovoljno određuje i propisuje, nego mu je dužnost, da jezične činjenice analizira i sređuje uočavajući tendencije u razvitku jezika. Zato se i on, veli prof. Belić, starao, da »veštački, bez potrebe ne ograničava upotrebu reči i oblika«, jer je nerazborito »vojevati protiv onoga što je osvojilo književnike i narodne govore«, i jer je »legitimno« u jeziku »sve ono što se ne protivi opštim pravcima ili tendencijama njegova razvitka«. Stoga književnici ne treba da se boje »dvojnih i trojnih oblika«. U spomenutom članku u »Našem jeziku« na osnovi tih misli opravdava upotrebu nekih dubleta (u akcentu i obliku).

Uskoro po izlasku Belićeva Pravopisa javio se i niz prikaza o njemu. »Politika« je otvorila i anketu o njemu. (Na nju sam bio pozvan i ja, ali se zbog bolesti nijesam mogao odazvati.) U njoj se javio prvi M. S. Moskovljević u broju od 26. I. 1953. i iznio dosta napomena na različne dijelove Pravopisa, osobito na dio o rastavljanju ili podjeli riječi na slogove.

Sve te prikaze do 15. II. 1953. (posljednji je prof. A. Barca) naveo je prof. Belić u »Politici« u broju od 20. II. 1953. u velikom članku pod natpisom »Napomene o srpskohrvatskom pravopisu«. Članak je poslije pod istim natpisom preštampan u »Našem jeziku« IV, 1953, 139—148. U njemu je nastojao da prigovore, koliko ih je koji prikaz iznio, ili stručno odbije ili ih opravda time, što je tako odredila Komisija stručnjaka u svojim pravopisnim pravilima iz godine 1929.

U sva tri članka prof. Belić ističe, da se on i u sadašnjem izdanju svojega Pravopisa kao i u prijašnjima iz 1930. i 1934. god. držao toga sporazumnog pravopisa. Zato u članku u »Borbi« od 21. XII. 1952. i zaključuje ovako: »Ono što je izneseno u ovom Pravopisu moglo bi se smatrati kao polazna tačka ili privremeno rešenje (sada istaknuto) dok se ne bi našlo kakvo bolje ili ono koje bi dobilo pristanak pretstavnik svih krajeva naših.« Zašto se posljednji Belićev Pravopis ne bi mogao primiti kao privremeno rješenje u Republici Hrvatskoj, rekao je odmah poslije Belićeve izjave prof. Hraste u »Vjesniku« u broju od 28. XII. 1952. (u članku pod natpisom »Jedinstveni pravopis«) i u broju od 30. XII. 1952. (u članku pod natpisom »Oko pravopisa književnog jezika«): u Republici Hrvatskoj propisan je Boranićev Pravopis, a nov se sprema.

U sva tri članka osvrće se prof. Belić i na historiju naših pravopisa od prošloga vijeka unapredak do posljednjega svojega Pravopisa (iz god. 1950/2.) pa u njima pored onoga, što svi znaju, kazuje i štošta, što je poznato samo užemu krugu stručnjaka. Tako u članku u »Našem jeziku« piše: »Kao što je dobro poznato, Srbija je definitivno usvojila Vukov pravopis i u celini i u svima pojedinostima tek 1868 g., Hrvatska — 1892 g.

Na osnovu Vukovih principa, razrađujući ih i dopunjujući, izradio je svoj pravopis dr. Ivan Broz za Hrvate (1892 g.), a njega je docnije prihvatio i dalje razradio dr. Drag. Boranić. Njegov je pravopis izišao dosada u deset izdanja. 1923 god. izašlo je prvo izdanje mog Pravopisa kojim se išlo za tim da se da puna vrednost Vukovim pravopisnim načelima koja je bila i u delima naše književnosti, a naročito u gramatici Stojana Novakovića od 1894 g., znatno poremećena. Ali ono što se predlagalo u mome Pravopisu, zasnovano na novoj analizi jezičkih činjenica, katkada je i znatno odstupalo od onoga što se davalo u Pravopisima Broza i Boranića« (v. NJ IV, 79/80).¹

Reforme Vukova pravopisa, što ih je prof. Belić predlagao u svojem Pravopisu iz 1923. godine, nijesu, kako je poznato, prihvatili svi Srbi, a nijesu ih primili ni poslije njegovih potonjih izdanja iz 1930. i 1934. godine. Prema tome je jasno, da između pisanja onih Srba, koji su se i dalje držali Vukova pravopisa (kao na pr. Ristić i Kangrga u Rečniku srpskohrvatskog i nemačkog jezika iz god. 1929.), i pisanja Hrvata, koji su se držali Broz-Boranićeva Pravopisa, nije bila uočljiva tolika razlika.

Belićeva reforma Vukova pravopisa, koliko god bila naučno osnovana, nije mogla ni za više od pola decenija da osvoji srpske pisce; do Zagreba nije ni doprla. I zato čitamo dalje u Belićevu članku: »Pojavila se misao u naučnim krugovima² da se pokuša da se izjednače nejednakosti u njima. Tu je misao prihvatilo tadašnje Ministarstvo prosvete i odredilo je komisiju od naših najboljih stručnjaka toga vremena da taj posao izvrši. Posle mnogobrojnih i dugih prepirki utvrđene su jednoglasno osnovne tačke i ceo nacrt pravopisne osnove izdat je kao zvanično Uputstvo 1929—1930 god. Na osnovu njega izrađena su nova izdanja i Boranićeva i Belićeva Pravopisa (1930)« (v. NJ IV, 80). Ovdje spomenuto »zvanično Uputstvo 1929—1930 god.« izišlo je u »Prosvetnom glasniku« god. 1929., str. 747.—771., pod natpisom »Pravopisno uputstvo za sve osnovne, srednje i stručne škole Kraljevine S. H. S.« Novi način pisanja naređen je od školske godine 1929./30. rješenjem ministra prosvjete Bože Ž. Maksimovića od 15. juna 1929. godine. Ali i poslije te službene sankcije reforama u pravopisu mnogi se pisci i u beogradskom centru nijesu držali Belićeva Pravopisa.

Gornji citat iz »Našega jezika« dopunit ću iz trećega Belićeva članka; u njemu velj prof. Belić: »Moj Pravopis od 1950/2 god. izrađen je prema sporazumnom ili dogovornom pravopisu srpskohrvatskom od

¹ Pisanje *pravopis* i *Pravopis* u gornjem citatu u primjerima *Vukov pravopis*, *svój pravopis* (t. j. Brozov iz 1892. g.), *njegov pravopis* (t. j. Boranićev), *mog Pravopisa* (t. j. Belićeva iz 1923. g.), u *mome Pravopisu* (t. j. u istome Belićevu) i u *Pravopisima Broza i Boranića* zadržano je prema originalu.

² Misli se *beogradskim*.

1928—29. Državna vlast toga vremena odredila je Pravopisnu komisiju u kojoj su bili: akad. Stojanović, akad. Tom. Maretić, jedno vreme i predsjednik Jug. akad. znan. i umjet., akad. i prof. Univerziteta u Zagrebu M. Rešetar, ranije prof. Bečkog univerziteta, akad. i prof. Univ. u Zagrebu Drag. Boranić, akad. (u to vreme) i prof. Univ. u Zagrebu Stjepan Ivšić, akad. i prof. Univ. u Beogradu Stjepan Kuljbakin, akad. (od vremena postanka Slovenačke akad.) i prof. Univ. u Ljubljani Fr. Ramovš i akad. i prof. Univ. u Beogradu A. Belić. To su bili u to vreme najistaknutiji jezički stručnjaci koje bi, nesumnjivo, i naše akademije poslale na zajednički sastanak da im je samo palo na um izjednačavanje pravopisa! Što je to učinila državna vlast i tako pogodila ono što bi učinile i same akademije mislim da nimalo ne smanjuje vrednost članova komisije. Mnogo je značajnije što su svi spomenuti stručnjaci radili na tom poslu više od godine dana (na preko trideset dugih sednica) i što su utvrdili jednoglasno pravopisna pravila u 162 tačke koja su podneli Ministarstvu prosvete i koja je to Ministarstvo tako i objavilo kao obavezna pravila za srednje škole...» (Politika od 20. II. 1953. i NJ IV, 1953, 140—1).

Cio rad u komisiji (na pr. sazivanje sjednica i dr.) vodio je prof. Belić, i u spomenuti su nacrt sporazumnog ili dogovornog pravopisa ušle gotovo sve reforme Belićeva Pravopisa iz 1923. godine.

Prof. Belić zacijelo će se začuditi, kad ja kažem, da njegov izvještaj, koliko se mene tiče, nije u svemu pouzdan; ja u spomenutu komisiju, koju je 1928. godine »odredilo« Ministarstvo prosvjete, nijesam bio određen. Tome su se doduše neki u ono vrijeme mnogo čudili, što ja Hrvat, i po sadašnjim riječima prof. Belića jedan od »naših najboljih« i »najistaknutijih jezičkih stručnjaka« u to vrijeme, ne ulazim u komisiju, koja će raspravljati o pitanju, koje se tiče srpsko-hrvatskoga jezika, a u nju su ušli jedan Rus i jedan Slovenac!³

Ja sam u tu komisiju ušao tek pred sam završetak njezina rada na mjesto prof. Rešetara, jer se on ljeti 1928. god. preselio u Italiju. Da ne bih govorio samo po sjećanju, koje bi i mene moglo prevariti, provjerio sam ga prema dokumentima. Spomenuto Pravopisno uputstvo, štampano u devetom (septembarskom) broju »Prosvetnoga glasnika« 1929. godine, odobreno je rješenjem ministra prosvjete Bože Ž. Maksimovića od 15. juna 1929. godine; moralo je, naravski, neko vrijeme proteći od njegova podnošenja Ministarstvu do ministрова rješenja. U urudžbenom zapisniku Filozofskog fakulteta u Zagrebu pod brojem 417 od 20. III. 1929. nalazi se, da

³ Ja sam se najmanje čudio; znao sam, da su u Ministarstvu pri tom mogle odlučivati sile, po kojima je koju godinu prije toga bio spremljen akt o mojem uklanjanju sa Zagrebačkoga sveučilišta. Tko hoće razloge znati, mogao bi ih naći u arhivu Ministarstva prosvjete.

sam 23. III. 1929. obaviješten o svojem imenovanju »članom komisije za izjednačenje hrv.-srp. pravopisa«. Prema tome je jasno, da sam ja u spomenutoj komisiji mogao raditi najviše od kraja ožujka do početka lipnja 1929., a ne »više od godine dana (na preko trideset dugih sednica)«. Ja sam u nju došao, kad se završivalo raspravljanje o pojedinim pravopisnim pravilima i kad se redigirao nacrt Uputstva i izvještaj za Ministarstvo prosvjete. Da sam bio od početka rada, možda bi koji propis (na pr. o rastavljanju ili podjeli riječi na slogove) u Uputstvu drukčije glasilo. Ipak sam na posljednjoj sjednici u Zagrebu izrekao svoje neslaganje s nekim propisima, ali sam po želji drugih članova odustao od davanja odvojenog mišljenja.⁴

Što se prof. Belić prevario mećući i mene u komisiju već 1928. godine, to ja tumačim ovako. Kad je Pravopisna komisija svršila svoj posao, bila je sastavljena druga komisija za izjednačivanje naše srednjoškolske terminologije. U toj komisiji bio sam i ja od početka i mnogo radio s prof. Belićem, i to u atmosferi, koje se i danas ugodno sjećam. S njime sam zajedno akcentovao sve sveske dosad izišle srednjoškolske terminologije, a osim toga su u mojoj redakciji izišla dva sveska: Gramatička terminologija (1932) i Književna terminologija (1953).⁵

Govoreći u sva tri članka o historiji pravopisa prema sporazumnim principima Uputstva veli Belić u spomenutom članku u »Politici« (20. II. 1953. i u NJ IV, 141): »Na osnovu tih pravila izradeni su i Boranićev Pravopis od 1930 g. i Belićev od iste godine, a posle toga i sva ostala izdanja tih pravopisa do 1941. god. (do okupacije i stvaranja NDH). Posle oslobođenja Boranić se vratio, uglavnom, pravopisu pre gornje reforme, a ja sam i u svom današnjem Pravopisu ostao pri sporazumnim principima od 1928/9 god. (sa minimalnim dopunama ili izmenama u granicama njihovim).« U drugom članku piše: »Za vreme okupacije u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj taj je pravopis grubo odbačen i prišlo se pravopisu iz vremena pre 1892 god. Pojavilo se prvo Koriensko pisanje (Zagreb 1942, 125, 8°; izradio A. B. Klaić uz suradnju članova Hrvatskog državnog ureda za jezik), a zatim

⁴ Da je moj dio rada u komisiji bio manji, potvrđuje se i time, kako sam bio nagrađevan za nj. Maretić, Rešetar i Boranić odlikovani su za svoj rad u spomenutoj komisiji ordenom Karadorđeve zvezde IV. reda, a ja ordenom Belog orla V. reda. Odlikovani smo ukazom Min. prosv. P. br. 23870 od 16. X. 1929.

⁵ Usput ću napomenuti i ovo. Prof. Belić je želio, da bi naš posao što brže napredovao, pa je zato predložio tadašnjem ministru prosvjete Dimitriju Magaraševiću, da imenuje i mene članom Prosvjetnog savjeta, da bismo se tako mogli što češće sastajati radi spomenutog posla. Ministar je Magarašević to i učinio, i ja sam dolazeći na sjednice Prosvjetnog savjeta imao priliku da se češće sastajem s prof. Belićem na općenarodnom poslu. No kad je Magarašević otišao s ministarske stolice, njegov me je nasljednik ukazom makao. Prof. Belić je zbog toga izjavio Ministarstvu prosvjete svoje negodovanje, i to na takav način, da mu i danas ovdje zahvaljujem.

Hrvatski pravopis (Zagreb, 1944, 451, vel. 8°; izradili Franjo Cipra i dr. A. B. Klaić, uz suradnju članova Ureda za hrvatski jezik), a kao izdanje Ministarstva prosvete Nedićeve Vlade izašao je u okupiranoj Srbiji nacrt proizvoljno prepravljenog pravopisa od 1930 god.⁶

U Narodnoj Republici Hrvatskoj izašao je posle oslobođenja (1947 god.) dra D. Boranića Pravopis hrvatskoga ili srpskoga jezika (deveto, prerađeno izdanje) kojim se on, uglavnom, vraća na pravopis pre rada zvanične komisije od 1928/29 god. oslanjajući se na ponešto i iz toga pravopisa. Opozicija prema onome što je bilo u staroj Jugoslaviji verovatno je učinila da se odustane od sporazumnog pravopisa od 1930 god.« (v. NJ IV, 80/1).

U tim citatima treba ispraviti tvrdjenje, da se sporazumni pravopis držao u Hrvatskoj od 1930. do 1941. godine, do NDH, kad je »grubo odbačen«. Njega nije NDH odbacila, jer je bio već prije uklonjen. Sporazumnog se pravopisa u Hrvatskoj odrekao sam njegov tvorac prof. Boranić, i to prije NDH, a ne tek »posle oslobođenja (1947 g.)«, kako velj prof. Belić. Boranićev »Pravopis hrv. ili srp. jezika« bez reformama iz 1929. g. izišao je u 8. izdanju odmah na početku 1941. godine. To se može saznati i iz same knjige, jer se na prednjoj strani čita: »Ova je školska knjiga odobrena odlukom Bana banovine Hrvatske broj 109—681-II-1940 od 5. prosinca 1940.« Time je u Hrvatskoj sporazumni pravopis i službeno likvidiran, a odbačen je odmah s postankom Banovine. Odbačen je, jer je u Hrvatskoj vrlo mnogima bio mrzak kao nešto, što im je uz druge nevolje donijela Aleksandrova diktatura. Tako je prof. Belić ostao sam pri sporazumnim ili dogovornim pravopisnim principima (iz 1929. g.), za koje sam već rekao da su uglavnom primljeni prema njegovim prijedlozima. Jer treba da spomenem i ovo. Najstariji član Pravopisne komisije iz god. 1928./9. prof. Maretić nije se ni u drugom izdanju svoje Gramatike (1931) ni drugdje držao Uputstva iz god. 1929., a nijesam ga se u svemu ni ja držao.

Novi, reformirani Vukov pravopis, kako ga je određivao Boranićev Pravopis iz g. 1930., unoseći u naš književni jezik pored drugih novina i pisanje i izgovor kao *gluv, suv, uvo* i dr. mjesto dotadašnjega *gluh, suh, uho* ili *voćstvo* mjesto *vodstvo* bez *vodstvo*, izazivao je pisce zagrebačkoga centra. Mnogi su se već počeli buniti protiv samog fonetskog pravopisa. Zato sam ja preuzevši g. 1938. uređivanje lista »Hrvatski jezik« bio ponukan, da na čelu lista štampam svoj članak »Etimologija i fonetika u našem pravopisu« (v. HJ I, 3—13) braneći u njemu fonetsko pisanje za naš jezik. Tu sam, dotakavši se i najnovije pravopisne reforme, napisao: »Kod

⁶ Možda bi koga ipak zanimalo čuti imena beogradskih priredivača toga propisa.

nas to posljednje fonetsko dotjerivanje... nije naišlo na povladivanje, štaviše, čuju se sve češće glasovi protiv fonetike uopće, pa neki već i pišu etimološki...«, a u jednoj sam bilješci napisao i ovo: »Kako se o toj reformi nije moglo niti smjelo slobodno raspravljati, tako se nijesu mogle prikazati široj javnosti ni neke dobre njezine odredbe« (na str. 4.).

Iako autor Pravopisa od 1930., kojim se u naše škole uveo reformirani pravopis, nijesam bio ja, nego prof. Boranić, ipak su mnogi optuživali samo mene, da sam ja kriv, što je Hrvatima nametnut »Belićev« pravopis.⁷

U Komisiji iz god. 1928./9. bio je, kako je već rečeno, i Slovenac prof. Ramovš. Slovenska akademija znanosti i umjetnosti izdala je 1950. godine veliki »Slovenski pravopis«. Uredio ga je odbor stručnjaka, a na čelu mu je bio prof. Ramovš. Ali ni u obradi toga pravopisa ne nalazimo osnovnih principa sporazumnog ili dogovornog Pravopisnog uputstva iz 1929. godine, koji bi se mogli primijeniti i u pravilima za pravopis slovenskog (slovenačkog) jezika! Iz toga vidimo, da se Pravopisnog uputstva iz 1929. godine nije odrekao samo njegov tvorac Hrvat Boranić, nego i njegov tvorac Slovenac Ramovš.

Tako se eto sporazum stručnjaka o pravopisnim principima iz 1929. godine rasuo. Kako bi se mogao načiniti nov čvršći, kazao je prof. Belić na završetku svoga trećega članka (u NJ IV, 147/8):

»Poteže se i pitanje o sporazumu svih naših republika u kojima se piše srpskohrvatskim jezikom da usvoje jedan pravopis, da se naše akademije u tom pravcu sporazumeju i slože ili da državna vlast za sve propiše jedan pravopis. Ovo su kod nas vrlo osjetljiva pitanja i danas kao što su bila i dosada. Kada sve republike naše to zatraže i izjave spremnost da prime ono što učine ljudi koje one na dogovor ili sporazum pošalju, t. j. kada mnoga od tih pitanja izgube one oštre ivice koje su imale nacionalni značaj (naravno, tobožnji!), onda će brzo do sporazuma doći. Danas, kada se među našim narodima sve više učvršćuje bratstvo i jedinstvo, možemo biti uvereni da vreme kada će se i o tome ozbiljno zagovoriti — nije daleko. A i pitanja u kojima se razlikujemo nisu ni tako značajna ni tako zapletena da se ne

⁷ Bio sam i u štampi citiran. Tako je list »Nezavisnost« u broju 17. od 18. VI. 1938. donio članak Dra. J(oze) D(ujmušića), tražeći od mene kao urednika »Hrv. jezika« odgovor na 17 pitanja pod natpisom »Čekamo odgovor«. Pod brojem 14. dolazi pitanje: »Koje su to dobre strane Belićeva pravopisa, koji je potvrdio i sam g. Dr. Ivšić god. 1929?« — Pod brojem 8. stoji pitanje: »Kako to da je glavni urednik toga časopisa Vukovac kao i kod beogradskog časopisa »Naš jezik?« — Pod brojem 13. pita me D.: »Za što uredništvo ne udara na beogradski žargon...?« Pri posljednjem je pitanju D. zaboravio, da sam ja još u Austro-ugarskoj monarhiji ušao u tešku polemiku s nekima, koji su za sve zlo u našem jeziku optuživali Beograd. No D-ćev članak našao je drugdje odjeka. Ja sam dvije godine potom za NDH dobio služben poziv, da vodim Ured za hrvatski jezik i uredim nov etimološki pravopis i tako likvidiram Vukov pravopis kod Hrvata. Odbio sam jedno i drugo, ali posljedice, što su me stigle, osjećam i danas.

moгу, sa malo dobre volje i uzajamnog razumevanja, lako rešiti. Inače, ako se bude drukčije radilo, izgledaće nametanje i nasilno rešenje jednog načina, uobičajenog u jednoj republici, na račun drugog, uobičajenog u drugoj; jedne volje, koja je u jednom načinu razumevanja pojava, na račun druge. A to ne bismo ni u kom slučaju želeli; već — sporazum i dogovor...»

O »RAZLICI« IZMEĐU INFINITIVA I VEZE DA + PREZENT

Miroslav Kravar

Sudbina infinitiva na području književne štokavštine ide među važna i aktualna pitanja naše normativne sintakse. U povodu članka prof. D. Brozovića »O vrijednosti infinitiva i prezenta s veznikom *da*«, koji je izašao u »Jeziku« 1 (1953) na str. 13. i d., htio bih se na tome pitanju malo dulje zadržati. Prof. Brozović nastoji da nađe razliku u smislu između dva tipa izričaja, infinitiva i veze *da* + prezent, koji se u našem jeziku, i narodnom i književnom, svuda više ili manje ukrštaju. Ali meni se čini, da se rješenje, što ga on predlaže, ne da tako lako potvrditi ni govornom praksom većine štokavaca ni analizom književnih primjera. Ovdje ću pokušati da svoj prigovor, koliko budem mogao, i dokažem.

I.

Pojava zamjene infinitiva vezom *da* + prezent ide, kako je poznato, u red sintaktičkih crta, koje su našem jeziku zajedničke s ostalim balkanskim jezicima, u kojima se infinitiv ili potpuno izgubio (u grčkom, tosačko-albanskom, bugarskom i makedonskom) ili se djelomično gubi (u rumunjskom i u štokavskom narječju našega jezika) zamjenjujući se u oba slučaja dopunskom rečenicom namjernoga oblika. Pitanje, u čemu valja vidjeti uzrok nestajanju infinitiva na balkanskom tlu i kako je sam proces tekao, nema izravne veze s ciljem ovoga članka.¹ O tome se i ne može reći ništa pouzdano na temelju podataka samoga našeg jezika, gdje se zamjena javlja u većem opsegu tek od XVI. stoljeća (v. primjere u ARj. II, str. 180.a i d.). Ti nam, dakle, podaci ne bi mogli otkriti čitava procesa, jer on prelazi geografske, a sudeći po onome, što se zna o nestanku infinitiva u grčkom, i vremenske granice našega jezika.² Na svemu se tome ovdje ne

¹ Isp. o tome Kr. Sandfeld, *Linguistique balkanique*, 1930., str. 173. i d., gdje se ta pojava, u nauci različito tumačena, objašnjuje grčkim utjecajem.

² U grčkom se proces počeo još u helenističko doba; isp. E. Schwyzer i A. Debrunner, *Griechische Grammatik II*, 1950., str. 383. i d.